

Tidebønn i den nye pakts tempel

Ukens *tidebønner* er en arv fra tempelsangen i Jerusalem. Salmenes Bok (el Psalteret) ble der sunget i en syklus hver tredje time, det vil si sju ganger i døgnet (Sal 119:164), regnet fra soloppgang (kl 6, jf Mt 217:45, Apg 3:1). Sju ganger betegner helheten. Urmenigheten i Jerusalem overtok tidebønnene som uttrykk for gudsfolkets tempel-identitet i den nye pakt. Det var en *bedende kirke* som samlet seg i Salomos søylegang,. Ved en anledning skalv stedet hvor de ba (Apg 4:31). «De holdt fast» også ved «bønnene», det vil si i Salmenes Bok. Det er en nyttig påminnelse: Det faste virker en bedende kirke. *Fil 2:16 – Hold fast ved livets ord.*

Et vakt ekko fra den gang er morgenbønnen og aftenbønnen i Luthers Lille Katekisme, og ottesang og aftensang, når de forekommer i menighetens kirkehus (el kirkerom). *Hvor kristne lever av Guds ord, der er bønn med Guds ord en kilde til rikere bønneliv.* En bit i dette samspill er tidebønnen. Enhver kan bestemme seg for en «regel», men sammen med flere, er den lettere å praktisere. Tidebønn er ingen sosial aktivitet. En hver får komme og gå i stillhet.

Motivering

Tidebønn vender vår oppmerksomhet mot Guds ord og løfte. Lesningene lar oss høre hva Gud har talt ved sine profeter og apostler, og lar oss vende ordene tilbake i bønn til Gud. Han vet vår nød før vi ber, men vil gjerne høre vår bønn. Med tidebønn unngår vi unødig programarbeid og selvsentrerte møteformer, hvor menneskepåfunn lett gis skinn av gudsyndyrkelse.

Den bibelske motivering er en annen: Salmenes Bok (el Psalteret) er Jesu bønnebok, som Guds folk i den nye pakt bruker av to grunner: For det første fordi salmene *vitner om Jesu Kristi person og verk* (Lk 24:44-48). Overskriftene i gamle bibelutgaver vitner om denne lese-tradisjon fra Jerusalem av. For det andre fordi vi *med «Guds ord» kan uttrykke vår bønn og takk til Gud i Jesu navn* (el den treene Guds navn). Med trer vi fram for Faderen ved Sønnen i Den Hellige Ånd (Ef 2:18).

Salmenes bønnesituasjon

Jeg vil her forsøke å gjengi en beskrivelse fra *Hugo Odeberg*, som gjør oppmerksom på at Salmenes Bok er sekundær i forhold til ”Moses og Profetene”, og representerer hele Bibelen.

Salmene stiller oss med hele vår eksistens overfor den treéne Gud, vår skaper og gjenløser, og overfor hans ord og underfulle verk. Vi står for ham i en fallen verden, okkupert av Guds fiendemakter. Salmenes bønnesituasjon gjenfinder vi i hele Det nye testamente. Stilt overfor Guds fiendemakter – djevelen, verden og den onde lyst i vårt innerste, har vi all grunn til å kjenne oss som fattige, elendige, forfulgte, undertrykte, plagede, avmektige osv. Men åpenbaringsordets Gud har talt og handlet til vår frelse i en bevitnet historie. Han er vår til-

flukt, vår seier, vår glede, vårt liv, vårt håp osv – og derfor kilden og årsaken til kristen bønn. Med Salmene legger han sine virksomme ord i vår munn, og hans ord vender ikke tomt tilbake. *Eksempler: 2 Kor 4:8-13 og 17.* Her bruker apostelen Sal 37:24, 44:23, 116:10. I kap 6:1-10 bruker han Sal 118.

Vår posisjon omfatter vårt forhold til Kristus og hans forhold til oss. Han er det inkarnerte Guds Ord i Jesu skikkelse, og mellommannen for skaperverket og dets gjenløsning. Vi er Guds verk, skapt i Kristus Jesus, og han har gjenløst oss til det liv vi er skapt til å leve. *Eksempel Sal 36:9 – For hos deg er Livets kilde, i ditt Lys ser vi Lys.* Ordene sammenfatter skapelse, syndefall og gjenløsning, og står i sammenheng med alle steder hvor det er tale om Veien, Sannheten og Lyset.

Salmenes bønnesituasjon er *universell*. De favner om alt Guds verk, både synlig og usynlig. De handler om *hele* mennesket (Sal 103:1), *alle* mennesker (145:1), *alle* Guds engleskarer (103:21), *alt* Guds verk (103:22), ja, *alt* som lever og er til (148:1-12).

Samme totalperspektiv møter oss i NT. *Eksempel: 1 Tess 5:16-18.* Apostelens ord om Guds vilje ”med dere i Kristus Jesus”, v 18, anvender Sal 40:6f – *Herre, min Gud, mange under har du gjort, og mange er dine tanker til vårt beste...* Jf Sal 92:1-5.

Salmene lar oss møte Guds velgjerninger mot oss i Kristus. Ordene driver oss til å anvende dem, enhver på seg selv. Da har Guds kjærlighet stevnemøte med troen. *Eksempel: Sal 40:1-4 – Jeg ventet og håpet på Herren. Han bøyde seg til meg og hørte mitt rop...* Denne David-salmen kan leses som ord om oss og om Kristi øversteprestelige gjerning. Jf Joh 17:20f.

Historien om kong David – ”Herrens salvede” – peker frem mot Kristus og hans kirke. I sin bønn representerer David den bedende kirke og dermed alle bedere til alle tider. *Eksempel: 1 Krøn 29:10ff.*

David synger for Gud Skaperen og Gjenløseren en ny sang – sangen fra begynnelsen. *Eksempel: Salme 96 (nb v 2) og 149 (nb v 4).* Jf Åp 7:9. Den nye sangen følger evangeliet om Guds frelse i Kristus Jesus (Sal 98:4, Lk 24:47).

Med Salmenes bok istemmer vi den bedende kirkes Kristus-vitnesbyrd i den gamle og den nye pakt. Med Kristus-bekjennelsen følger bønnen til den treene Gud, til Faderen som vi kjenner ved Sønnen Jesus Kristus. Hans godhet og trofasthet lar oss be til ham som hans kjære barn for Kristi skyld. Bekjennelse og bønn er med andre ord to sider av samme sak – Guds verk (opus Dei) i dem som hører Kristi ord. Den bekjennende kirke fremstår som bedende kirke (ecclesia orans), drevet av Den Hellige Ånd. Hun er Guds tempel, bygd av levende steiner ved troen og dåpen til Guds ære og pris.

En arv fra kirken i den gamle pakt

Morgensang (laudes) og *Aftensang* (vesper) er dagens to hovedbønner, som innleder og avslutter dagen. Ottesang og Aftenbønn har en mer privat karakter, til bruk når vi står opp og når vi legger oss.

Det er i samsvar med skikken fra de første århundrer når vi under Morgensang og Aftensang benytter de salmer som referer til morgen eller kveld. De andre salmene ble brukt i den rekkefølge de står i Psalteret. Det bør også vi gjøre.

Aposteltidens menighetspraksis viser like fra begynnelsen at apostlenes etterfølgere i prekenembetet – menighetens hyrde eller prest hadde et særlig ansvar for lesningene, og til dem hørte «bønnene» fras <Psalteret (tais prosevkjais, Apg 2:42, jf 6:4), eller «opplesningen» (tæ anagnosei, 1 Tim 4:13, jf 2 Tim 3:15, Tit 1:5). Den offentlige lesning i menighetens felles gudstjeneste hørte med til prestens prekenoppdrag. Gjennom lektier (lesestykker) og epistler (brev) taler Guds profeter og apostler til menigheten, og gjennom evangelietekster taler kirkens Herre og Lærer. I grupper av privat karakter er situasjonen en annen. Derfor bør lekfolk av begge kjønn lære å lede tidebønn fra ungdommen av (1 Tim 2:8f).

«Guds Ord og bønn»

«Opplesningen» er de viktigste ledd i messen og tidebønnen. Prioriteringen følger Guds handlemåte: Først Guds ord, deretter vår respons. Det er denne orden det siktes til med uttrykket «Guds Ord og bønn». Samme struktur har tidebønnen, historisk sett. Den eldste delen begynner med lesning og deretter følger svarsang (*responsorium*) og bønnene.

Salmodiene ble lagt til senere, og tilpasset prestenes og klosterfolkets bruk på 4/500-tallet. En Tidebok kan utformes på flere måter. Uten Middagsbønn, gjenstår normalt fire tider. En «Ukens Tidebok» kan fordele Psalteret på 28 tider, altså 5-6 salmodier for hver tidebønn. Bes en salme for hver tidebønn, bes hele Psalteret i løpet av 6 uker med rom for Herrens Tjener-sangene til slutt (Jes 42:1-4, 49:1-6, 50:4-9 og 52:13-53:12). Det er fritt fram for enhver å finne den husorden som lar seg praktisere.

Ef 5:18f – *bli fylt av Ånden, og si fram for hverandre salmer og hymner og åndelige sanger; syng og spill av hjertet for Herren!* Uttrykket «å si fram for hverandre» viser med all sannsynlighet til den vekselvise resitasjon av salmer i en privat sammenheng, og etter mønster fra synagogen og tempelsangen i Jerusalem. Med stor konsekvens skulle ordnet bønnepraksis medføre fremveksten av kirkeårkalender og bibelleseplan (el Kristus-kalender).

I de første kristengenerasjoner var tidebønn en praksis for lekfolk. Enda på 2/300-tallet ble tidebønn praktisert i kristne familier eller av kristne på egen hånd. Endringsforløpet siden urmenigheten medførte forenkling og avgrensning til morgen- og aftnebønn som dagens viktigste bønnetider.

Tidebønnens klerikalisering

På 300-tallet ble det vanlig å gå til morgen- og aftensang i de større kirkene. Endret praksis falt sammen med endrede begreper om prest og kirke. Prestens arbeid ble oppfattet i analogi med levittenes tjeneste som offerprester i Jerusalems tempel, og kirken i analogi med Guds folk i den gamle pakt (erstatningsteologi).

Siden tidlig middelalder ble tidebønn en av prestens daglige *plikter* (*officium* = plikt, of-

ficium dei = dagens plikt). Med fremveksten av klostrene siden 4/500-tallet, var tidebønn blitt en spesialitet for prester og klosterfolk, men med fri adgang for lekfolk til å delta under morgensang og aftensang. Forholdet burde (bør) være omvendt – med anledning for presten til å avslutte med kollektbønnen og velsignelsen.

Kirkens reformatorer med Luther i spissen holdt fast ved Morgensang og Aftensang i bykirkene. I stiftsstaten medvirket korgutter fra katedralskolen, som ledd i presteutdannelsen. Selv om reformasjonen brøt med det gamle pliktvesen av flere grunner, ble det ansett som en selvfølge at en prest ba Morgensang og Aftensang. Den offentlige praksis varierte i kirkehuse- ne. Da praksis gikk i stå med unntak av bykirkene, må det ses i sammenheng med opplysningstidens jeg-sentrerte virkelighetsoppfatning, begrunnet i erfaring og eksperiment (pietisme, rasjonalisme).

Tidebønnens opphør?

Kirkens reformasjon i Danmark/Norge ble med kongemaktens hjelp iverksatt årene 1537/39, men vel å merke med «Lempe och Føie» i Norge. Det gikk tre-fem generasjoner før den kirke- lige folketradisjon med noen rimelighet kunne sies å ha fått en evangelisk-luthersk profil. Endringsforløpet vitner om et interaktivt forhold mellom kirkehusets bruk og fromhetslivet i den hjemlige sfære. De viktigste hjelpemidler var salmebok, bibelhistorie og katekisme, så sant noen kunne synges og lese. Visitators faste spørsmål siden statspietismen – om husandakten, ble innpå 1900-tallet (kanskje tidligere) møtt med unnvikende svar, og til sist lagt til side.

Viktige aktører i den offentlige kristendomsformidling var almueskolens lærere. Fra 1968 opphørte kristendomsfagets status som kirkens dåpundervisning, og barn i hopetall ble fremmedgjort for «Guds Ord og bønn». Da gjenstod oppgaven å gjenvinne aftenbønnen på *barnekammeret*. Forsømt ble undervisning og instruksjon for tenåringer og unge voksne i me- nighetens samlinger – om bønn med Guds ord og katekisme i et sakramentalt kristenliv.

Folkekirken lå åpen for opplevelsesmystikk og trosytringer i aktivitetens form. Fortrengt ble Kristi virksomme nærvær med Ord og Sakrament i den forsamlede menighet. Sangen kret- set om meg og mitt, om vi og vårt, og likeså bønneseansene med en intimitet som støter de fleste. Tidebønn fører de tørste til troens kilder hos åpenbaringsordets Gud i en bevitnet histo- rie hvor løse- og bindemaktens embete – «Åndens embete» inngår med de Guds undergjer- ninger som døpefont, skriftestol og alterbord vitner om.

Hva kjennetegner tidebønnen?

Tre ting: *Bønn med Guds ord* – som er «Ånd og liv» (Joh 6:63), *regelmessig bønn til faste ti- der*, og «*Kristi legemes bønn*», når kristne ber som lemmer på Kristi kirke – samstemmig, som om de ber med en munn og stemme.

For det første: Bønn med Guds ord (å be Guds ord). Uttrykket sikter til bibellesning og bønn med salmodier fra Salmenes Bok og «sangene» (cantes) i Lk 1-2. Hertil kommer sang (hymne), kollektbønn og forbønn.

Ærbødig språkbruk tilsier at vi skjelner mellom salmer (fra Psalteret), sanger og viser. Salmenes Bok er Guds Ord og Jesu bønnebok. Med benevnelsene kirkesang og åndelig vise (el kirkevise) markerer vi brukssammenhengen i kontrast til profansang (jf tysk - Kirchenlied, engelsk - hymn, finsk – virsi).

For det andre: Regelmessighet til faste tider. Tidebønn har regelmessigheten til felles med den søndaglige messe. Messen er fremfor alt Jesu Kristi tjeneste med evangeliet og sakramentene «for dere». Med disse midler er den Oppstandne virksom i den forsamlede menighet, slik han lovte. Messen lar oss leve det sakramentale kristenliv – det normale liv i Guds kirke på jorden. Til virkningene hører «troens bønn» i Jesu navn, alltid avhengig av Guds ord, men uavhengig av tid og sted. Messen er kirkens bønneskole for døptes dagligliv.

En illustrasjon er «*bønnegjerdet*»: Den søndaglige messe er gjerdestolpene, de langsgående stenderne morgen- og aftenbønnene, og srossene hjertets bønnerop og enfoldige samtale med Gud. Illustrasjonen uttrykker kristen erfaring fra svunne generasjoner. Regelmessighet og fasthet i praksis er spontanitetens vilkår. Den som vil praktisere bønnegjerdet, gjør lurt i å starte med en daglig tidebønn til fast tid.

Kristi legemes bønn. Søndaglig messe og daglig tidebønn inngår i Guds kirkes stadige lovprisning dag og natt, for Guds miskunn varer i evighet – som i himmelen så og på jorden (Apgg 10:9, 30, 16:25). Halleluja – pris Herren! – er kalt «kirkens evige stemme». Derfor synger/sier vi «halleluja» gjennom hele kirkeåret.

I tidebønnen må innordne oss av praktiske grunner, men årsaken stikker dypere. Vi ber som lemmer på Kristi kirkelegeme. Det er Guds troende kirke som ber. Derfor demper vi våre individuelle særegenheter og ber «i kor» - som kirkekor.

Tidebønn med god «kirkeorden»

Apostolisk læreformidling (tradering) er et krevende arbeid. Det fikk Herrens apostler snart erfare. «Bønn og Ordets tjeneste (Apg 6:4)» stiller krav til prestens orden og tidsbruk, med virkninger for ham selv, prestefamilien (1 Tim 3:4f) og den kirkesøkende menighet. Når troens bekjennere praktiserer bønnefellesskap utenom messen, trenger de ingen programkomité. Med tidebønn står Ordet og bønnen på vårt program. Tekstene slås opp på forhånd og anvisninger gis før vi (jeg) setter i gang. Vi går som til dekket bord.

Med tidebønnen oppstår en fruktbar vekselvirkning mellom prest og lekfolk. Det er prestens ansvar å lære dømte å holde alle Herrens befalinger. Og samtidig er det en menighetssak å holde dem, eller rettere – få lære å holde dem. Alternativet til denne vekselvirkning er det rot som virker splid og «knurr» (Apg 6:1) med fare for at alt går i stå.

Men hvordan begrunne «god» kirkeorden? Også det fremgår av kirkens historie fra begynnelsen. Begrunnelsen er gitt med prekenembetets oppdrag og fullmakter, som lar presten opptre som Kristi delegat og medarbeider (1 Kor 4:1f, 2 Kor 5:18, 20, 6:1). Kristus er «hode» for sitt kirkelegeme, og kirken er ham underordnet. Selv er han underordnet Faderen, som er alle tings opphav. (Apg 2:42, Ef 5:20ff) Guds kirkeorden kommer til uttrykk i et kristokrati, hvor Kristus er hyrde og biskop med den rett utlagte Skrift i ord og gjerning.

Denne orden «ovenfra» virker kontinuitet, forutsigbarhet og samstemmighet i både menighetsliv og privatliv. I lys av «det ene nødvendige» blir meningsforskjeller om smak og behag, nytte og hensyn for småting å regne. Med apostelordets lære fra Skriftens Herre blir vi sammenføyd og sammenbundet i sakssvarende uttrykk.

Fremføring

Salmene kan vi enten synge (1 Kor 14:16, Ef 5:19) eller fremsi rytmisk (resitere). Etter hvert som vi blir fortrolige med tidebønn, oppdager vi en forunderlig samstemmighet (konkordie) uavhengig av livssituasjon: Salmenes samstemmige Kristus-vitnesbyrd virker samstemmighet i den bedende og mellom de bedende. (Sal 86:11f)

Liturgiens *grunnregel* er enkel: «Ro!» Også tidebønn gjennomføres med ro – med senkede skuldre, avslappet pust og rytme. Med anviste pustestopp (*) – pust inn, pust ut – gir rom for ettertanke, og alle tid til å følge med.

Tidebønn bes som regel *stående*. Tidebønnens karakter av fellesbønn kommer klarest til uttrykk når to grupper «taler til hverandre» (Ef 5:19). Apostelen viser til to grupper som står vendt mot hverandre (*antifonalt*), når de fremfører vers eller strofer vekselvis. Også *sanger* (hymner) kan fremføres vekselvis, enten mellom forsanger og forsamling, eller mellom to grupper, og siste vers unisont.

Gruppeinndelingen varierer mellom inndeling etter kjønn, eller mellom deltagerne til venstre og høyre, sett mot alterbordet. Blir tidebønn fremført i koret, står deltagerne på hver side vendt mot hverandre.

Svarsang - responsorium - kalles den fremføring som lar bønnelederen (el forsangeren) fremføre vers for vers, avbrutt av deltagerens svar eller refreng. Svarsang er kirkens eldste syngemåte, enklere enn den antifonale fremføring, og en form for utenatføring.

Et eksempel på svarsang i høymessen er hilsenen (salutatio) mellom prest og menighet: «Herren være med dere!» «Og med din ånd!» Med en hilsen fra den gamle kirke blir denne forsamling konstituert som *rettsforamling i Guds nåderike* (jf «retten er satt» og «retten er hevet»). Her utøver nå døpte sin barnerett hos Faderen ved Sønnen i Den Hellige Ånd.

Bønnelederens (officientens) plass er normalt foran til venstre for midtgangen. *Forsangeren* synger (ev leser) det som er bestemt for ham/henne. *Leseren* fremsier høyt og rolig – lik en herold – bestemte bibeltekster (som regel e bibelleseplan). Bønnelederen kan også være forsanger og leser under tidebønnen. Følgende tegn viser hvordan fremføring kan skje:

- L Bønneleder/forsanger fremsier eller synger.
- A Alle fremsier eller synger.
- I/II Vekselvis sang eller lesning mellom to grupper.
- * Markerer pustestopp (meditatio) – inn og utpust.
- \ Et lite stopp for å markere rytmen (flexa-tegn).

Antifon kalles det bibelord som innrammer en Salme (salmodi). Antifonen slår an tonen og gir

et bibelsk tolkningsperspektiv. Antifonen gjentas til slutt *litt* langsommere enn salmodien.

Bønnelederen kan oppfordre til å frembære *bønneemner* høyt eller stille. Bes de høyt, slutter de med «Gud, vi ber deg», og alle istemmer med «Herre, hør vår bønn».

Herrens bønn (Fadervår) nevner Navnet først når Gud er gjenstand for vår påkallelse og lovprisning. Det er liturgisk språkbruk. Herrens bønn bør også slutte med «*Ditt* er riket...»

Hvilke melodier?

Psalterets anvisninger gjelder den gang kjente folketoner, men ukjente i nåtid. Forholdet minner om kirkens reformasjon, da kirkesangen tok verdslige visemelodier i bruk.

I Jerusalems tempel *akkompagnerte* et orkester tempelsangen. Da paktens ark ble ført inn i templet, bestod Davids orkester av 17 musikanter: 3 spilte på symbaler og 14 på strengeinstrument (1 Krøn 15:19-21). Besetningen varierte over tid og etter anledning. I aposteltiden (fram til år 70 e Kr) bestod orkesteret av minst 12 - maksimalt 36 instrument. Hovedinstrumentene var etter alt å dømme lyre, harpe og symbal. Trompeter ble brukt til fanfarer mellom sangene (1 Krøn 15:16, 2 Krøn 5:12f). Under festprosjoner ble tamburiner og fløyter brukt.

Under tempelfestene må salmesangen og musikken ha gjort et dypt inntrykk på Guds folk. Derfra ble salmene overført til hjemlig bruk. Noen salmer var knyttet til bestemte høytider. Et eksempel er Jesu innstiftelse av Nattverden under påskemåltidet. Derfra gikk han ut i nattemørket sammen med de tolv mens de sang «det store Hallel» - Salme 113-118 (Mt 26:30). Med tiden utviklet kristne en månedlig sangsyklus etter mønster fra templet i Jerusalem, for med den nye pakt i Kristi blod består templet av levende steiner (Ef 2:14ff).

Melodier og akkompagnement var *underordnet salmens ord og innhold*. Denne rangering kjennetegner kirkens sang gjennom alle tider. Det er av Guds Ord troen lever. Avsporinger vitner om en fremmed ånd. Med Salmene ga man uttrykk for følelser og erfaringer, mens melodi og akkompagnement ledsaget ordene. Evangelisk-luthersk kirkesang vedkjenner seg Ordets innhold og prioritet, og bruker lett sangbare melodier fra ulike tider. Når Guds kirke synger, synger vi sammen med Guds kirke i himmelen og på jorden. Dette markeres med kirkespråket innslag av enkelte ord fra hebraisk, gresk og latin (jf høymesseliturgien).

Åpenbaringsordets Gud taler til menneskets *forstand* – til mennesker ved sine fulle fem. Typisk for hedenskapet er den suggestive og larmende fremføring med sikte på rørelser og ekstatiske utbrudd (1 Kong 18:26-28, Sal 2:1), og typisk for kirkefelleskap begrunnet i opplevelsesmystikk og trosytringer.

Like fra begynnelsen har salmer, hymner og viser hørt med til kirkens gudstjeneste (Kol 3:16). Men levittenes melodier og orkestrering var for krevende til menighetsbruk.

Tidebønn synges normalt til gregorianske melodier. Deres bakgrunn er den senjødiske synagogesang og kirkesangen i de første århundrer. Også vi bør bruke enkle og lett sangbare melodier underordnet ordene.

Men hva med «hevnsalmene»?

Spørsmålet sikter til salme 35, 58, 59, 69, 83, 94, 109 og 137. Den som leser dem som «hevnsalmer», har ikke lest dem (fritt e Sigurd Odland). En treffende benevnelse er *straffebønner* til åpenbaringsordets Gud - historiens Herre. Salmene lar oss be om Guds *rettmessige* gjengjeldelse. *Gud* er «hevnsens Gud – ikke «jeg» eller «vi». I Guds nidkjærhet ligger håpet gjemt.

Den oppstandne Jesus lærte sine disipler å be Salmene som *Kristus-salmer* – om ham (Lk 24:44-48). Lider vi urett – og hevntanker fyller våre sinn, da begår vi ikke selvtukt, men ber disse straffebønner til Jesus Kristus – verdens Dommer. Han dømmer rettferdig.

Eksemplet Stefanus – Apg 7:59f. Da Stefanus overgav sin ånd til Gud, siterte han *Kristi ord* i Same 31: «*Herre Jesus, ta imot min ånd*» (v 6), som også var Kristi ord på korset (Lk 23:46). Stefanus så gudmennesket stående ved Faderens *nådeside*, og bekjente – «*min klippe og borg*» (v 4). (Jf Apg 1:16f (= Sal 41:10), Rom 11:9f (= Sal 69:23f)). *Sal 94:22 – Herren er en borg for meg, min Gud er klippen som jeg tyr til.*

Stefanus overlot hevnen til Gud og ba for sine fiender, Apg 7:60 – *Herre, tilregn dem ikke denne synd*. Det var en bønn i samsvar med Jesu undervisning, som hadde skjerpet Guds kjærlighetsbud til å omfatte *alle* mennesker, Mt 5:44 – *Elsk deres uvenner, velsign dem som forbanner dere, gjør vel mot dem som hater dere og be for dem som forfølger dere*. Guds Sønn i Jesu skikkelse oppfylte budet i sin lidende lydighet, for derfor var han kommet. Hva da med oss? Stefanus viser lovoppfyllelsens mulighet. Han var fylt av Hjelperen, Den Hellige Ånd (7:55).

Den rettferdige Dommeren er han som har båret verdens synder – også våre. (Sal 18:48, 79:5, Åp 6:10.) Den Hellige og Rettferdige trådte frem i Kristi ringe skikkelse og tok seg av saken som ingen dødelig kan vinne. Rom 8:3 - *Det som var umulig for loven fordi den var maktesløs på grunn av menneskets onde natur, det gjorde Gud. For syndens skyld sendte han sin egen Sønn i syndige menneskers skikkelse og holdt dom over synden i vår natur.*

Evangeliet forklarer ikke. Guds selvhengivende kjærlighet lar seg ikke forklare. Evangeliet *proklamerer* Kristi lidende lydighet og Guds forsoningsverk. Vi må forholde oss til Guds kjærlighetsunder som til en bevitnet *kjensgjerning* i Jesus Kristus og ham korsfestet (1 Kor 2:2, 2 Kor 5:19). Guds kjærlige hevn har funnet sted. Med seg selv som løsepenge, hevnet han verdens ondskap og urettferdighet. Gud brøt folkenes planer på Kristi kors, og tilintetgjorde dem (Sal 33:10). Han gjorde verdens visdom til dårskap da han knuste den gudfiendtlige menneskenatur mot Klippen Jesus (Jes 29:14, 44.25, 55.7-9, 63:1-9, 3:1f). Gud stadfestet dette forsoningsunder da han oppreiste Kristus fra de døde. «Trøsten står som klippen fast.»

Illustrasjon: Sal 137:7-9. Salmen gir et tilbakeblikk på eksilet i Babylon (500-tallet f Kr), da de bortførte satt ved Babylons floder og gråt. De hadde vært vitne til grusomheter, da Nebukadnesars hær brøt ned Jerusalems murer i året 586 f Kr. «*Babels datter, du herjede! Lykksalig den som gir deg gjengjeld for den gjerning du gjorde mot oss. Lykksalig den som griper dine små barn og knuser dem mot klippen!*» Ordene uttrykker ikke et ønske om å gjen-

gjelde babylonerne med de samme grusomheter, for Guds lov forbyr den private hevn (5 Mos 32:35, Rom 12:19). I stedet kommer Gud oss til hjelp og legger straffebønnen i vår munn. Deres rette adresse er Kristus – verdens Dommer.

Nå fører Kristus retten frem med sin *gaverettferdighet*, og meddeler den med evangeliet av nåde. *Nå* utvider han sitt rike i hjerter som tror. På «hevners dag» - når Guds langmodighet er slutt, skal han gjengjelde verden som fortjent (Jes 34:8, 61:2, Jer 46:10). Skremmende? Ja, uten det håp som evangeliet gir, er den endelige dom skremmende. Hva har vi mennesker fortjent, som utallige ganger har krenket Gud med den onde lyst i våre hjerter?

Straffebønnene hører sammen med «**Skriftens trøst**» (Rom 15:4). Den er Sønnen som av fri vilje tok menneskenatur på og viste seg for verden i Jesu tjenerskikkelse, inntil døden lydig. Han har oppfylt Guds hellige lov i alle deler og godtgjort for verdens synder i alles sted (Jes 53:6, Rom 8:32, 1 Joh 4:9f). De som setter all sin lit til ham, *er* Gud Faders «*velsignede*». De kommer ikke for dommen, men går inn til Riket som er beredt dem fra evighet (Mt 25:34). De *velsignede er «rettferdige»* (v 37-40). Større enn Guds nidkjærhet, er Guds kjærlighet mot dem som følger Kristi eksempel med ham til gave, gitt av nåde.

Utålmodig roper blodvitnenes sjeler: «*Hvor lenge?*» (Lk 18:7, Åp 6:9f. Jf Åp 1:9, 8:3, 19:10 – av hensyn til Guds ords og Jesu vitnesbyrd, dvs apostelordets lære fra ham. Videre: Sal 6:3, 13:1-3, 35:19, 74:9, 79:5, 80:2, 89:46, 94:3.) Utålmodig istemmer vi deres bønn. Med dem ber vi straffebønnene til et vitnesbyrd om Guds forsoningsverk i Jesus Kristus, og gjør våre ønskemål kjent for den levende Gud «i hver bønn og påkallelse, med takksigelse», Fil 4:6.

Her kunne det være beleilig å avslutte denne innføring i tidebønn-tradisjonen. Det er imidlertid viktig å unngå at tidebønn blir en «aktivitet» løsrevet fra dåplivet. Derfor velger jeg å avslutte med den meningsgivende sammenheng hvor tidebønnen hører hjemme. La oss vende tilbake til tempelsangen i Jerusalem.

Vi er Guds tempel uten offeralter

Guds folk i den nye pakt er den Kristus-virkelighet hvor Den Hellige Ånd «bor». Han gjør ved tro og dåp den kristnes legeme til et tempel. Og til sammen er vi «Guds tempel» (el hus, bolig), bygget av levende steiner. Guds tempel er her på jorden under oppbygging inntil dagens ende, men tempelsangen pågår uten ende – som i himmelen, så og på jorden.

Profetiene om den nye pakt er oppfylt, og lovpaktens ordninger erstattet med en ny og bedre ordening - Guds nådepakt med verden i Jesu Kristi offerdød. Guds endegyldige og eviggyldige offer er den enbårne Sønnen, som av fri vilje kom i Jesu skikkelse og oppfylte kjærlighetens lov med selvhengivende lydighet i alles sted. Med dette forsoningsunder ble dyreofringene avskaffet og den tempelkult innledet med dåpen til Jesu død og oppstandelse. Fra dåpen kommer et «kongelig presteskap» med barnerett hos Gud, gitt av nåde på grunn av Kristi fortjeneste. De påkaller og ber med den himmelske lovsang for øye. Følgene er konkretsynlioge i kirkerommets interiør.

I offeralterets sted - med dets gaver *til Gud*, står Herrens bord med *Guds gaver til oss*. Gaven gis av nåde på grunn av Kristi fortjeneste – og ikke av noen annen grunn. Det velsignede brød er samfunn med Kristi legeme, den velsignede vin er samfunn med Kristi blod. Gaven er Guds synlige pant på syndenes forlatelse, og dermed liv og salighet hos Gud. Nattverd gjestene mottar gaven med munnen, og har samfunn med Guds Golgata-offer i brødets og vinens skikkelser. Men noe må vi vel bidra med? Er alterduken uten blod, må det vel være rom for et ublodig offer? Eller nattverdlovprisning som medvirkende årsak? Nei. Et evangelium med forbehold om lovgjeringer er ikke Guds evangelium, men et annet. (Gal 1:8, 2:21)

Det er vanskelig å fatte det radikale brudd med lovreligionenes forsøk på å blidgjøre guden, enten med offerhandlinger eller med blind underkastelse under en skjebnegud de ikke kjenner. Apostelens påminnelse treffer noen og hver, **1 Kor 3:16f** – *Vet dere ikke at dere er Guds tempel, og at Guds Ånd bor i dere? Dersom noen ødelegger Guds tempel, skal Gud ødelegge ham. For Guds tempel er hellig, og dette tempel er dere.*

Dåpens kamphandling innleder troens strid med Guds ord og bønn

Døptes liv under Kristi herredømme innledes med dåpen som *kamphandling*. En kristen består av det gamle og det nye menneske. Det pågår en kamp mellom den og onde lyst i vår syndige menneskenatur og Den Hellige Ånd. Vår frimodighet er det håp som Jesu, Guds Sønn's død og oppstandelse gir, for med ham til gave, er han virksom med Den Hellige Ånd i våre legemer. Han er Kristi Ånd - vår Livgiver, Hjelper, Helliggjører, Nyskaper i denne strid. Døpt til Jesu død, vinner vi seier med Åndens hjelp. Hva vi er i Kristus Jesus – troens rettferdighet, det skal vi en gang bli. Gud være takk, som gir oss seier ved Jesus Kristus! Ingen burdet være mer unødvendig enn det fortapte menneskeliv i det evige «utenfor».

Da Martin Luther brakte den nytestamentlige dåplære fram igjen, gjenreiste han også dåpliturgen med bruk av forbilder fra apostolisk læretradisjon i den gamle kirke. Luthers «*Taufbüchlein*» (En liten dåpbok) ble praktisert i Danmark/Norge siden kirkens reformasjon, men etter flere reformer er den nesten ikke til å kjenne igjen. Langt fra å være en kampliturgi, bidrar folkekirkens dåpliturgi til dunkle forestillinger om vanddåpens betydning i døptes dagligliv. Merkelig, for alt i kirken har med dåpen å gjøre, og hver levedag i den troendes liv er en kamp mellom kjød og Ånd. (Jeg viser til mine kommentarer i «Geistlige handlinger», FBB's ressursarkiv (søk på mitt navn): www.fbb.nu.)

Den bekjennelsestro lutherdom bruker gjerne liturgiske skatter fra den gamle kirke, ikke fordi det er gammelt, men fordi de lar oss uttrykke apostelordets himmelske lære. Et eksempel er «*banke-på-bønnen*», innordnet strukturen løfte – tro. Et annet eksempel «*syndflodslitani*» med motivene Noa's ark og syndfloden, og Jesu dåp i Jordan. Lik kirkefedrene, betraktet Luther *Jesu Jordan-dåp* som innstiftelsen av den kristne dåp til Jesu død og oppstandelse. Da ble dåpvannet innvidd til «en salig syndflod og rikelig avtvetting av syndene» (Tertullian).

Det er særlig *åndsutdrivelse* og *korsmerking* som anskueliggjør dåpen som kamphand-

ling: «Jeg befaler deg, du urene ånd: Vik herfra, og gi rom for Den Hellige Ånd!» Prekenembetets er «Åndens embete», og prestens oppdrag kommer her til uttrykk i skarp motsetning til overtroen på menneskets evner. Med *Guds ord og befaling* skjer gjenerobringen av det skaperverk som Guds fiendemakter har okkupert. Her blir et menneske tatt tilbake som Guds eiendom under Jesu Kristi herredømme: «*Motta det hellige kors på din panne og på ditt bryst til et tegn: Du er gjenløst ved Jesus Kristus, den korsfestede, og kalt til å etterfølge ham. Amen.*»

Så følger *forsakelsen og trosbekjennelsen* før dåphandlingen. Svarene lar dåpen fremstå som *Kristi kamphandling* mot avgudene, og en overgang fra det ene herredømme til det andre. Ved dåp av spedbarn, svarer den som bærer barnet. De som er i stand til å bekjenne troen på egne vegne, blir i en misjonssituasjon først spurt: «Vil du bli døpt?» Så følger spørsmål og svar: «NN, forsaker du djevelen og alle hans gjerninger og alt hans vesen? - «Jeg forsaker.» «Tror du på Gud Fader, den allmektige, himmelens og jordens skaper?» - «Jeg tror.» «Og tror du på Jesus Kristus?» - «Jeg tror.» «Og tror du på Den Hellige Ånd?» - «Jeg tror.»

Konklusjon: Guds gjenerobring av et menneske i dåpen innleder dåplivets kamp mellom i forsakelse og tro. Forsakelsen dører den onde lyst i vårt innerste (*mortificatio carnis*). Den onde lyst er arvesyndens motstand mot livet etter Guds gode skapervilje. Forsakelsens hemmelighet er kristentroen. Troen har Kristus til gave, og med ham en forsonet Gud og seierherren over Guds fiendemakter. *Rom 6:* - *Vi ble begravet med Kristus ved dåpen til døden, for at vi skal leve det nye livet, likesom Kristus ble reist opp fra de døde ved Faderens verdige kraft.* Oppreist med ham, er vi kalt til å «*leve under ham i hans rike og tjene ham i evig rettferdighet, uskyldighet og salighet, liksom han er stått opp fra de døde, lever og råder i evighet*» (forkl 2 trosart LK).

Da gjenstår ett offer – i enrum og når kristne samles: Det evige **takkoffer**. Det fyller himmelen og forstummer aldri. Dåplivet i forsakelse og tro har følger – ikke bare for dette liv, men også for det som kommer. **Rom 12:1f** – *Ved Guds barmhjertighet formaner jeg dere, brødre, til å bære legemet fram som et levende og hellig offer som er til Guds behag. Det skal være deres åndelige gudstjeneste. Og la dere ikke lenger prege av den nåværende verden, men la dere forvandle ved at sinnet fornyes, så dere kan dømme om hva som er Guds vilje: det gode, det som er til hans behag, det fullkomne.*

Kilder:

Cross, F L, utg: The Oxford Dictionary of the Christian Church. Oxford 1974 (1957). – **Jungmann, Josef A:** The Early Liturgy. To the Time of Gregory the Great. London 1980 (1959). S 278-278. - **Odeberg, Hugo:** Kristus i Gamla Testamentet. U å (4). Göteborg. – **Randel, Josef A:** The Harvard concise Dictionary of Music and Musicians. Cambridge Massachusetts. – **Sjögren, Per-Olof:** Kyrkans lovsång. Kompendium i liturgik. Stockholm 1974.

Epost: kaare.svebak@gmail.com